

De in Nederland adventieve en verwilderde *Calandrinia*-soorten

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT

(Rijksherbarium, Leiden)

Het tot de *Portulacaceae* behorende geslacht *Calandrinia* H.B.K. komt voor in westelijk Noord- en Zuid-Amerika en in Noord- en West-Australië en omvat ongeveer 150 soorten.

Van deze soorten zijn er bij ons twee adventief of als verwilderde sierplant aangetroffen; nog een derde soort is als verwilderd vermeld, doch deze opgave blijkt op een verkeerde determinatie te berusten.

De soorten zijn als volgt te onderscheiden:

1. Bladen van het involucreum (d.i. de z.g. kelk) vrij van elkaar, eirond, met toegespitste top, ongeveer half zo lang als de bloemdekbladen, onder de vrucht 8—12 mm lang. Doosvrucht weinig korter dan tot even lang als het involucreum . . . . . 1. *C. elegans*
- 1'. Bladen van het involucreum aan de voet vergroeid, met breed driehoekig, spits vrij gedeelte, weinig korter dan de bloemdekbladen, onder de vrucht 5—7 mm lang. Doosvrucht langer dan het involucreum. . . . . 2. *C. compressa*

1. *Calandrinia elegans* Spach, Hist. Nat. Vég. 5, 1836, p. 232; hier ten onrechte vermeld als *C. elegans* Lindl.¹⁾ — Fig. 1, a.

Plant eenjarig; stengel meestal aan de voet vertakt, met rechtopstaande, opstijgende of neerliggende takken, kaal, ca. 10—30 cm lang. Bladen enigszins vlezig, smal omgekeerd lancetvormig, tot ca. 10 mm breed, naar de voet geleidelijk in de steel versmald en met vrij spitse top, kaal of aan de rand weinig gewimperd. Bloemen alleenstaand in de oksels van de hogere bladen, een losse doorbladerde tros vormend; bloemstelen korter dan de bijbehorende bladen, 1—4 cm lang, naar de top verdikt. Bladen van het involucreum 2, vrij van elkaar, eirond, toegespitst, gekield, ongeveer half zo lang als het bloemdek, onder de vrucht 8—12 mm lang, kaal of iets gewimperd aan de randen en op de kiel. Bloemdekbladen 5, wijd uitstaand, concaaf, omgekeerd eirond, rood of zelden wit. Meeldraden ca. 6—10. Doosvrucht smal eivormig, weinig korter dan of even lang als het involucreum. Zaden ongeveer cirkelrond, zwart, glanzend, ca. 1,5—2 mm in diam.

Deze uit Californië afkomstige soort wordt volgens de tuinbouwliteratuur wel als sierplant gekweekt. Bij ons is zij enige malen spontaan als opslag in tuinen aangetroffen en ook wel adventief. Deze vondsten zijn de volgende:

Apeldoorn, opslag in hortus Marocco, leg. *H. J. Kok Ankersmit*, 25 juli 1901 (L, NBV); 's-Hertogenbosch, De Pettelaar, adventief, leg. *J. Prins* no. 1122, 20 juni 1939 (L); Oud Avereest, verwilderd of adventief, leg. *J. H. Kern*, herb. *Kern & Reichgelt* no. 3940, juli 1941 (L); Nijmegen, opslag in tuin, leg. *Joh. Jansen*, 30 mei 1942 (NBV); Haarlem, opslag in tuin, leg. *J. Roggeveen*, 13 aug. 1948 (L); Vught, bij mesthoop van boerderij, leg. *M. van Drunen*, 12 juni 1957 (L).

¹⁾ LINDLEY, in Bot. Reg. 1833, t. 1598 noemde de soort *Calandrinia speciosa* Lindl. Vermoedelijk veranderde Spach deze naam in *C. elegans*, wegens het bestaan van *C. speciosa* Lehm., in Linnaea 6, 1831, Litt. Ber. p. 74 of *C. speciosa* Hook., in Curtis, Bot. Mag. 62, 1835, t. 3379.

Vermoedelijk behoren hiertoe ook twee vondsten die door KLOOS, in Ned. Kruidk. Arch. 44, 1934, p. 118 en door KLOOS & WACHTER, in De Levende Natuur 38, 1934, p. 395 onder de naam *C. grandiflora* Lindl. vermeld werden van De Pettelaar bij 's-Hertogenbosch (1933) en van Dordrecht (1932, 1933). Van deze vondsten is geen materiaal in het Rijksherbarium aanwezig. Wij baseren dit vermoeden op het feit dat Kloos diverse tot *C. elegans* behorende en in Leiden aanwezige exemplaren ook ten onrechte als *C. grandiflora* Lindl. determineerde.

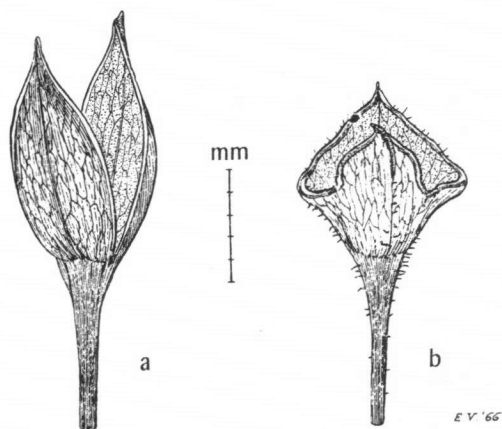

Fig. 1. Involucrum van a: *Calandrinia elegans* Spach; b: *C. compressa* Schrad. ex DC.

C. grandiflora is echter een soort, die van de beide hier behandelde sterk afwijkt o.a. door de veel grotere, elliptische tot ruitvormige, scherp toegespitste bladen en door de duidelijk in trossen staande grotere bloemen van 3—4 cm middellijn met donker generfde involucraalbladen.

De determinatie van *C. elegans* gronden wij hoofdzakelijk op RYDBERGS bewerking van het geslacht in de North American Flora 21 (4), 1932, p. 290—294. De daar gegeven beschrijving en ook die van Spach kloppen vrijwel geheel voor ons materiaal. Van de in de meer moderne bewerking van het genus door ABRAMS in diens Illustrated Flora of the Pacific States 2, 1950, p. 121—122 genoemde soorten komen onze planten het meest overeen met *C. ciliata* var. *menziesii* (Hook.) J. F. Macbride, waartoe Abrams *C. elegans* Spach als synoniem rekent. In de door Abrams gegeven beschrijving is echter o.i. niet voldoende rekening gehouden met de kenmerken van laatstgenoemd taxon. De maten van deze soort, vooral die van het involucrum, het bloemdek en de vruchten worden nl. veel kleiner opgegeven dan bij *C. elegans* het geval is.

2. *Calandrinia compressa* Schrad. ex DC., Prodr. 3, 1828, p. 359 — Fig. 1, b.

Deze soort verschilt van de voorgaande in hoofdzaak door de volgende kenmerken:

Bladen vooral aan de voet van de bladsteel duidelijker gewimperd. Bloemen in een minder losse tros. Involucrum zijdelings samengedrukt. Bladen van het involucrum aan de voet vergroeid, met breed driehoekig, spits vrij gedeelte, weinig korter dan het bloemdek, onder de vrucht 5—7 mm lang. Meeldraden 3—4. Doosvrucht ei-

vormig, langer dan het involucrum. Zaden in omtrek breed elliptisch, ca. 1 mm lang.

C. compressa is afkomstig uit Chili en wordt soms als sierplant vermeld. In Nederland werd de soort op de volgende plaatsen aangetroffen:

Bij Amersfoort, op uit de Eem gebaggerde grond, leg. *A. J. M. Garjeanne*, 2 sept. 1895 (NBV); Laag Soeren, spontaan in moestuin, leg. *P. van den Burg*, juli 1898 (NBV); Leiden, Voorschoterweg, leg. *S. E. de Jongh*, 23 okt. 1965 (L). Ook vermeld van veenachtige bodem bij Nijkerk, 1894 (Ned. Kruidk. Arch. ser. 3, 1, 1897, p. 153, 170, 284; De Levende Natuur 4, 1900, p. 275) en van Amsterrade, waar de soort met bloem- en groentezaden zou zijn aangevoerd, 1889, 1902 en 1908 (Jaarb. Natuurhist. Gen. Limb. 1914, p. 42). Zie ook *J. G. BOERLAGE* in Ned. Kruidk. Arch. l.c. p. 206—208.

Summary

Two species of *Calandrinia* H. B. K. have been found in the Netherlands as aliens or escaped from cultivation: *C. elegans* Spach, from California and *C. compressa* Schrad. ex DC., from Chile. They can be distinguished as follows:

- 1. Leaves of the involucre ('calyx') free, ovate, acuminate at the apex, about half as long as the perianth ('corolla'), in fruit 8—12 mm long. Capsule slightly shorter than to as long as the involucre . . . . . 1. *C. elegans*
- 1'. Leaves of the involucre connate at the base, slightly shorter than the perianth, in fruit 5—7 mm long, the free portion broadly triangular and acute. Capsule longer than the involucre. . . . . 2. *C. compressa*